

Christendom en slavernij

De doorwerking van het slavernijverleden is nog steeds voelbaar. Daarom is het belangrijk om over dit verleden te leren. Met dit werkblad kom je meer te weten over de relatie tussen het christendom en slavernij.

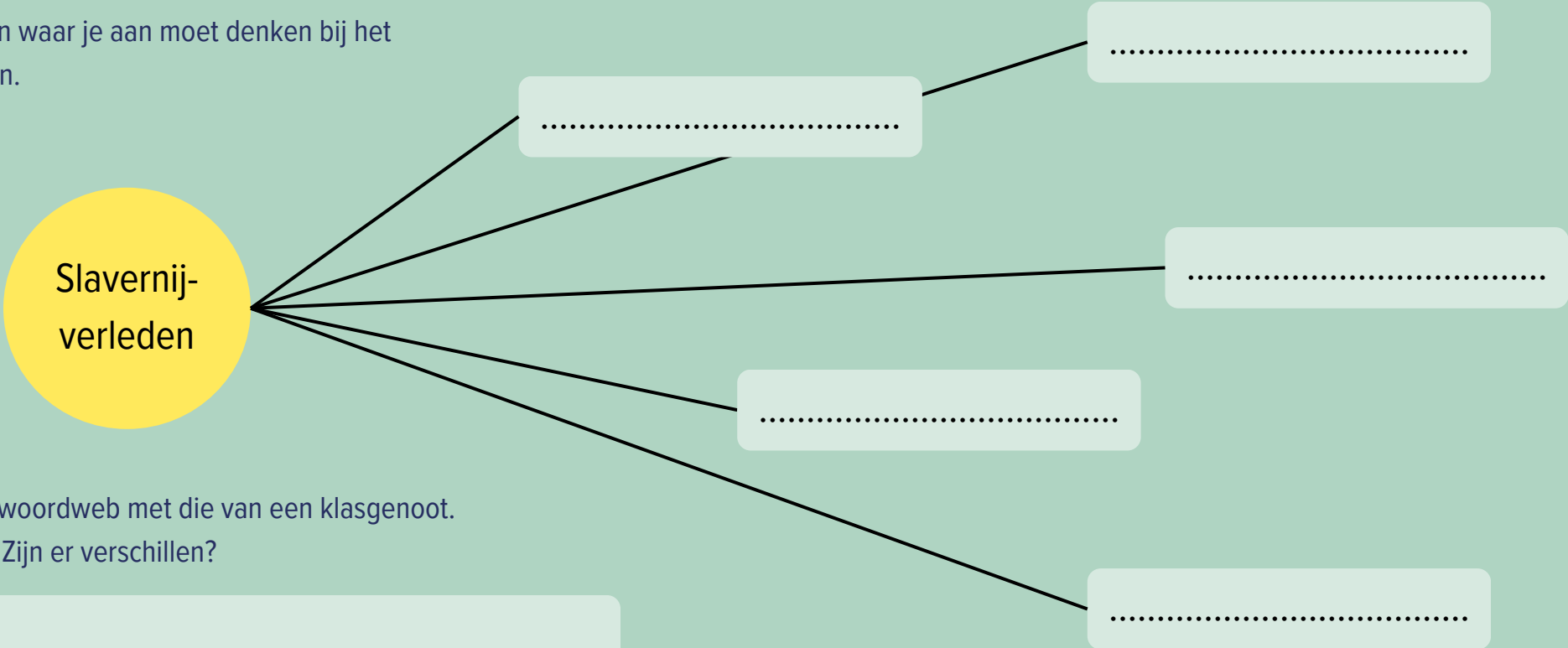

Werkblad,
Voortgezet Onderwijs
HAVO, VWO

In de Nederlanden was slavernij verboden. En in de protestantse kerken werd veel kritiek geuit op de slavernij praktijken van de katholieke Portugezen en Spanjaarden. Maar nadat Nederland in de 17e eeuw in Brazilië een eigen kolonie kreeg, werd slavernij steeds vaker goedgepraat. Ook door protestantse Nederlanders.

Waar denk jij aan?

Noem vijf dingen waar je aan moet denken bij het slavernijverleden.

Vergelijk jouw woordweb met die van een klasgenoot.
Wat valt je op? Zijn er verschillen?

.....

.....

Handel drijven

Vanaf de 17e eeuw besturen handelscompagnieën de koloniën van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De handel met Oost-Indië is in handen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, de VOC. Om handel te drijven met Noord- en Zuid-Amerika wordt de West-Indische Compagnie opgericht, de WIC. Van het bestuur van de Republiek mogen de VOC en WIC gebieden veroveren en besturen.

Slavernij

Om winst te maken is een stabiele toevoer en productie van handelswaar nodig. Denk bijvoorbeeld aan nootmuskaat, suiker of cacao. Om dat te garanderen schakelt men al snel over op slavenarbeid. Er ontstaat een omvangrijke handel in tot slaafgemaakten. Mensen in slavernij worden behandeld als vee en beroofd van hun menselijke waardigheid.

- Meer dan 600.000 Afrikaanse volwassenen en kinderen worden tot slaaf gemaakt en door Nederlandse slavenhandelaren naar Amerika vervoerd.
- In Azië worden tussen de 660.000 en 1,2 miljoen mensen verhandeld binnen de gebieden onder het gezag van de VOC. De omvang van de slavenhandel in de Oost is lastig vast te stellen. Deze vindt voornamelijk plaats binnen Azië zelf. Ook vanuit Oost-Afrika worden slaafgemaakten naar Azië vervoerd.

Stemmen uit het verleden

In de Nederlandse archieven is veel informatie terug te vinden over het koloniale verleden. Handelsroutes of verkoopprijzen van tot slaafgemaakten; alles werd zorgvuldig bijgehouden door handelaren en boekhouders.

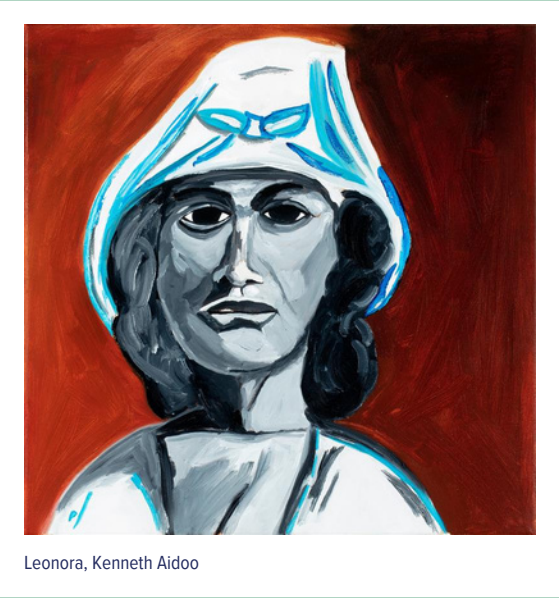
De meeste tot slaafgemaakten konden en mochten echter niet lezen en schrijven. Welke gevolgen heeft dit voor de manier waarop de geschiedenis is beschreven?

.....

.....

.....

.....

Leonora, Kenneth Aidoo

Leonora was tot slaafgemaakte in Curaçao. Zij wist in 1732 aan slavernij te ontsnappen, door zich te verstoppen aan boord van een handelsschip op weg naar Middelburg. Na haar aankomst wilde haar eigenaresse haar terug maar de mensen in Middelburg vonden dat ze recht had op haar vrijheid. Dankzij de archieven weten we van haar bestaan, hoewel ze zelf niets geschreven heeft.

Hoe ze eruit zag weten we dus ook niet. Kunstenaar Kenneth Aidoo heeft op basis van verhalen een portret van haar gemaakt.

Op de schepen van de WIC en de VOC varen dominees en ziekentroosters mee voor de geestelijke verzorging onderweg en in de overzeese gebieden. Zij stichten kerken, die soms tot op de dag van vandaag bewaard zijn gebleven.

De dominees ontvangen hun salaris van de WIC of de VOC en krijgen de beschikking over enkele tot slaafgemaakten. Als de dominees zich te kritisch uitlaten over hoe Nederlanders overzees slaafgemaakten behandelen, kunnen ze ontslagen worden.

Geld en geloof

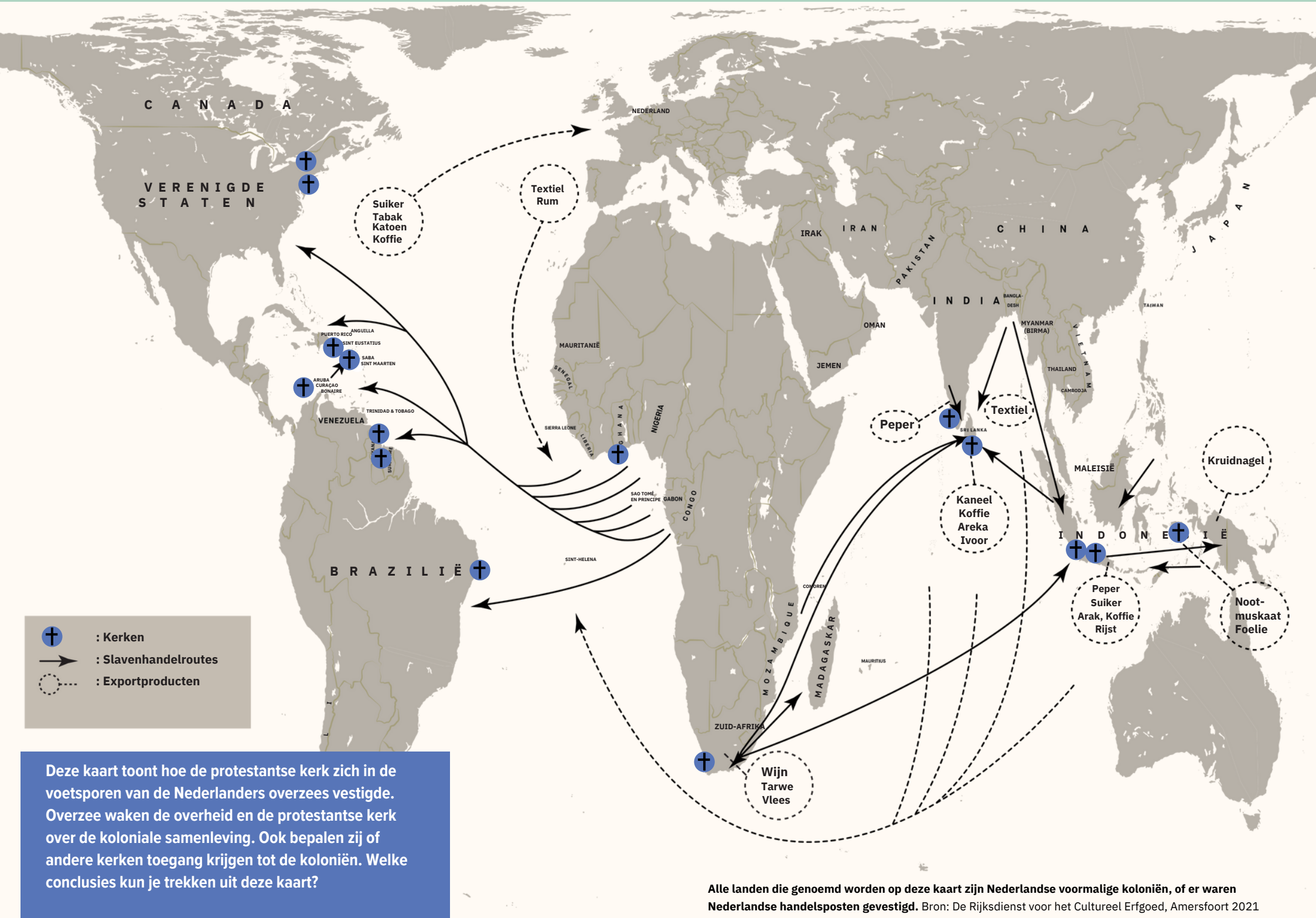
Families die rijk worden van slavernij doneren veel geld aan de kerk. De kerk gebruikt dit bijvoorbeeld voor armen- of ouderenzorg.

Zo wordt de ene groep mensen uitgebuit, terwijl de andere groep mensen hiervan voordeel heeft. Wat denk jij? Gebeurt dit nu nog steeds?

.....

.....

.....

Op schepen werden tot slaafgemaakte mensen meegenomen als handelswaar. Dat tot slaafgemaakten een naam, familie, verhaal en gevoelens hadden, deed er voor de handelaren niet toe. Op de plantages kregen ze een nieuwe naam van hun eigenaar. Wat betekent jouw naam voor jouw identiteit?

.....

.....

.....

In Nederland mogen nazaten van slaafgemaakten hun naam kosteloos aanpassen. Waarom zouden mensen daarvoor kiezen?

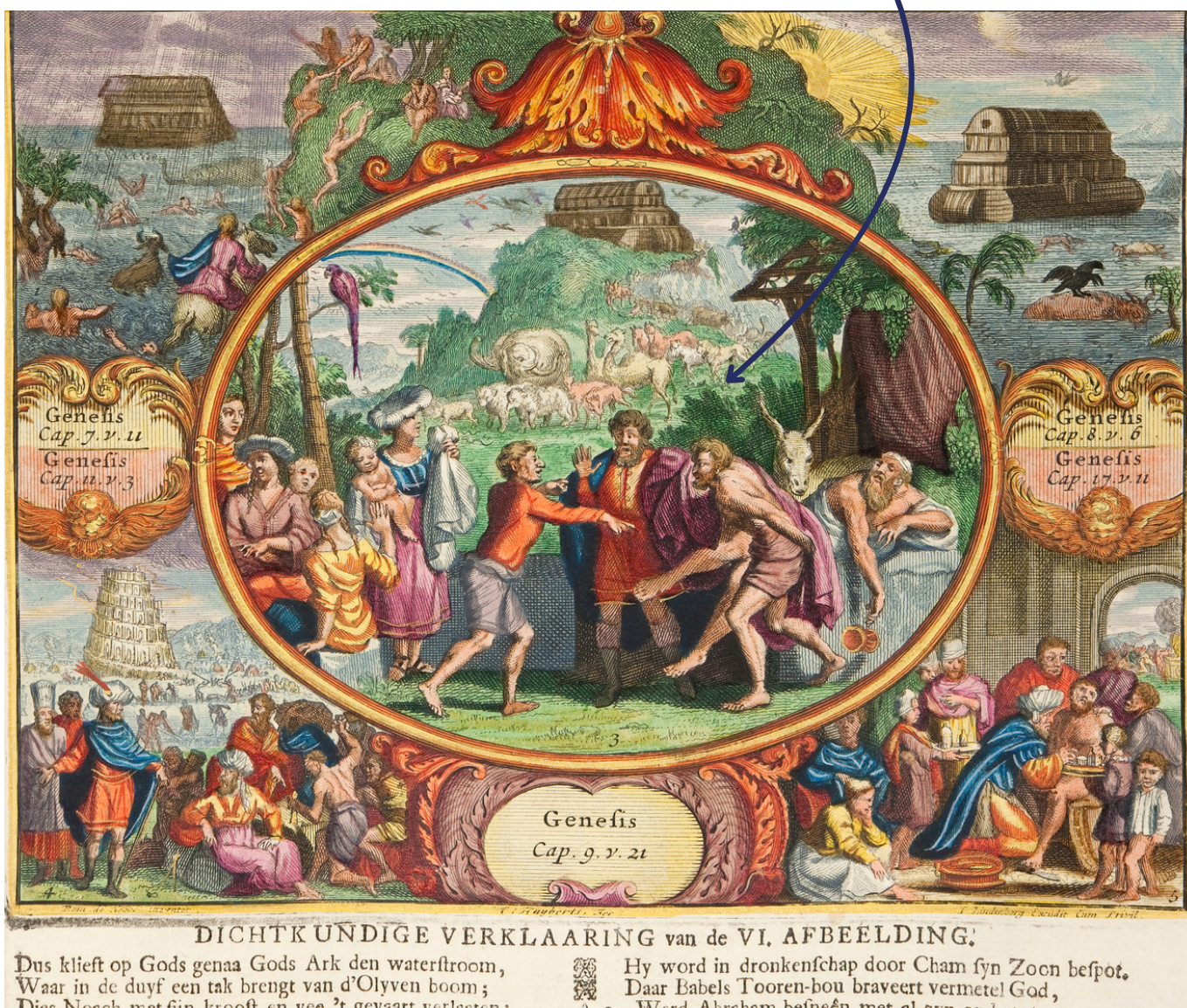
.....

.....

.....

De vloek van Cham

Kijk eens goed naar de centrale figuren op onderstaande afbeelding. Let bijvoorbeeld op hun houding en gezichtsuitdrukking.

Statenbijbel; Romeyn de Hooghe, 1714

De vloek van Cham

In deze bijbel is het verhaal van de vloek van Cham afgebeeld. In het verhaal staat dat Noach op een dag teveel wijn drinkt en vervolgens naakt in slaap valt. Cham, zijn jongste zoon, ontdekt dit en vertelt het lachend en spottend door aan zijn broers. Zij tonen meer respect: zonder te kijken bedekken zij hun vader met een mantel. Wanneer Noach hoort wat Cham heeft gedaan, vervloekt hij Chams zoon.

**“Vervloekt zij Kanaän
(de zoon van Cham),
knecht van zijn broers
zal Kanaän zijn, de
minste van alle
knechten”.**

Desinformatie

Sommige mensen die de Bijbel interpreteerden beweerden dat de vloek doorgegeven werd aan alle nakomelingen van Cham en dat het vooral om de zwarte Afrikanen zou gaan. In de Bijbel staat echter niets over de huidskleur van Cham. Toch dachten sommige christenen dat zwarte mensen afstamden van Cham en dat ze daarom tot slaafgemaakt moesten worden. Deze racistische interpretatie van de bijbeltekst was populair onder slaveneigenaren.

1. Welke invloed had dit verhaal op de manier waarop er naar zwarte mensen werd gekeken?

.....
.....
.....

2. Denk je dat deze oude denkbelden ook nu nog invloed hebben op vooroordelen of aannames?

.....
.....
.....

3. Tegenwoordig kan desinformatie of nepnieuws zich op social media snel verspreiden. Waarom denk je dat mensen nepnieuws maken?

.....
.....
.....

4. Waarom is het belangrijk om je hier bewust van te zijn?

.....
.....
.....

Met de Bijbel in de hand

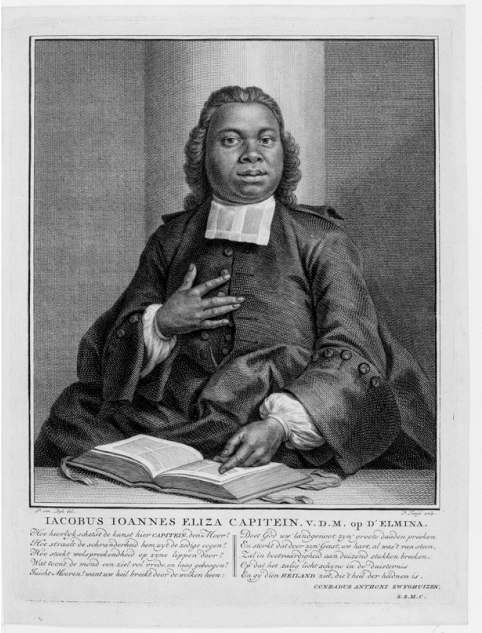
Hoewel mensen die slavernij goedkeurden de meeste macht hadden, waren er ook altijd mensen die ertegen waren. Op deze pagina leer je twee mensen kennen die vóór slavernij waren en twee die tegen slavernij waren. Allemaal zijn het christenen.

Johan Picardt, (1600-1670)

Dominee Picardt publiceert in 1660 een boek waarin hij stelt dat mensen uit Afrika andere volken moeten dienen als slaafgemaakten. Hij baseert zijn mening op de racistische interpretatie van het bijbelverhaal over de vloek van Cham.

De ‘godloosen Cham’ is volgens Picardt de voorvader van ‘alle Mooren in Africa’.

Jacobus Eliza Johannes Capitein (ca. 1747), predikant op d'Elmina (Ghana)

Als jonge slaafgemaakte wordt Capitein meegevoerd naar Nederland. Daar wordt hij opgeleid tot de eerste protestantse predikant van Afrikaanse afkomst ter wereld. Hij vindt dat slavernij is toegestaan. Hij verwees naar de Bijbel, waarin mensen als Abraham en Isaac ook slaven hadden. En hij vond dat slavernij goed was voor Afrikanen omdat ze door de slavenhandel in contact kwamen met het christendom.

Portret van Tula, Dion Rosina, 2024

Op Curaçao komt Tula in opstand. Hij weigert om nog langer op de plantage te werken en trekt samen met veel andere tot slaaf gemaakte mensen naar de hoofdstad. Tula zegt: 'Alle mensen zijn toch gelijk? In de Bijbel staat dat we allemaal afstammen van Adam en Eva!'

‘Komen alle mensen niet voort uit Adam en Eva?’

Gijsbert Voetius, (1589-1676)

Dominee Voetius keurt slavernij af. De slavenhandel is volgens hem in strijd met een van de tien geboden in de Bijbel: 'Gij zult niet stelen'

Voetius keurt slavernij af: Slavernij is 'mensen-dieverye'

Met de Bijbel in de hand

Bekijk ook de video ‘Met de Bijbel in de hand’ via de QR code onderaan de lesbrief. Waarom denk je dat mensen de Bijbel gebruikten als argument voor of tegen slavernij? Herken je dat mensen iets gebruiken om hun argument te versterken?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Afschaffing slavernij

In 1860 werd de slavernij in de Oost afgeschaft. In 1863 in de West. In Suriname moesten mensen nog 10 jaar gedwongen werken op de plantages. Ook in de Oost bleef slavernij nog jaren bestaan ondanks de afschaffing.

Verleden en heden

Met de afschaffing van slavernij werd een zorgvuldig georganiseerd systeem van uitbuiting en mensenhandel afgesloten.

Bekijk de video ‘**Emancipatie**’. De doorwerking van het slavernijverleden is vandaag de dag nog steeds voelbaar.

Wat denk jij? Is slavernij nu helemaal verdwenen? Leg uit:

.....

.....

.....

.....

Waarom is het belangrijk om je hier bewust van te zijn? Leg uit:

.....

.....

.....

.....

Scan onderstaande QR-codes om de video’s te bekijken:

Deze video’s werden gemaakt voor de tentoonstelling ‘Christendom en slavernij. Een Nederlands verhaal.’ in Museum Catharijneconvent (2024).
Tekstschrijver: Marielle van Sauers, acteur: Gustav Borreman

Video: Met de Bijbel in de hand

Video: Emancipatie

In 2024 was de tentoonstelling ‘Christendom en slavernij’ te zien in Museum Catharijneconvent. Dit werkblad is een eerste aanzet om meer aandacht te geven aan het slavernijverleden.

Ideeën, vragen of opmerkingen naar aanleiding van dit blad?
*Laat het ons weten via: **groepsbezoek@catharijneconvent.nl***